

A népfronti összefogás előzményei

A mai fölgyorsult időben nemcsak az események sorjázása sűrült meg, hanem az emlékezés is. Úgy tűnik, az évfordulók segítségével meg akarnók szakítani a sietés iramát, s a lélegzétvételnyi szünetet visszapillantó elmélyülésre iparkodnánk fordítani, hogy létezésünk ne csupán egydimenziósan jelenes legyen, hanem múltos kiterjedésű is, honnanjöttünkre utaló.

Az alábbi sorok népünk hajdani antifasiszta harcának jelentős mozzanatait idézik meg. Ezt annál inkább érdemes megtenni, hiszen a fasiszmus — sajnos — még mindig időszerű politikai probléma. Nemrég hunyt el az utolsó európai fasiszta diktátor, Franco, s jellemző rá, hogy végső cselekedete is bakó tette volt: kómától elborult aggyal és vonagló kézzel aláírta az öt bászok szabadságharcos ifjú halálos ítéletét. Ezzel szemben az alábbi cikk jól példázza, hogy a fasisztaellenes erők célkitűzéseiben a nemzetiségek helyzetének orvoslása jelentős szempontként szerepelt, s ennek megfelelően az egykori hazai magyar tömegszervezet, a párt vezette MADOSZ kiemelkedő szerepet játszott.

1933 után Hitler uralomra jutását követően, a demokratikus szabadságjogok védelmében, előtérbe került az antifasiszta tömegmozgalom hatékonyságának növelése. A kommunista párt arra összpontosította figyelmét, hogy átfogó, közös harci szövetségbe tömörítse mindazokat a tömegszervezeteket, társadalmi rétegeket, amelyek az ország fasiszálása ellen foglaltak állást. Az 1934 szeptemberében az Országos Antifasiszta Bizottság és a Munka Ligája, valamint az L. Ghelerter vezette Egységes Szocialista Párt között létrejött antifasiszta csoportosulás nyomán 1935 elejétől, a párt Központi Bizottsága februári plenárisának határozatai értelmében kezdett körvonalazódni egy szélesebb összefogás, a Demokratikus Antifasiszta Népfront.

Az első lépés az ország összes demokratikus és antifasiszta erőinek összpontosítására az RKP Erdélyi és Bánáti Területi Titkársága és az Ekésfront vezetői közötti, 1935 júliusában Kolozsváron folytatott tárgyalások eredményeként megszervezett titkos egyezmény volt, amelyet egyrészt Kohn Hillel, másrészt Petru Groza írt alá. Ezt követte, ugyancsak a Területi Titkárság kezdeményezésére — Józsa Béla terjesztette elő — az Ekésfront és a MADOSZ politikai szövetségének megkötése. Küldötteik tanácskozására 1935. szeptember 24-én került sor, a Hunyad megyei Bácsiban. Az Ekésfront elnökének, Petru Grozának megnyitó beszédére Bányai László, a MADOSZ főtítkára válaszolt a közös történelmi múlt és harci hagyományok örökérvényű tanulságainak felidézésével. A tanácskozás, amint az Péter Lajos, Gruia Petru Moțu, Șontinga Ioan, Romulus Zăroni és mások állásfoglalásaiból is kitűnik, az egységre és megértésre való törekvés légkörében zajlott le, s az alábbi antifasiszta akcióprogramot fogadta el:

„1. A fasiszmus által rendszeresen előkészített, a küszöbön álló háború veszedelemével szemben [...] határozott ellenfelei vagyunk minden olyan törekvésnek, mely a népek között fegyveres összetűzést idéz elő, és hamis jelszavakkal fajgyűlöletet szít. Haladéktalanul küzdeni fogunk minden olyan eszköz ellen, amellyel a béke ellenségei az állampolgári szabadságjogok elnyomására törekcsenek. Harcolni fogunk az ostromállapot és a cenzúra megszüntetéséért, amely megtűri azoknak a demagógiáját és fékevesztett propagandáját, akik saját tisztességtelen céljaiknak sajátították ki a nemzeti eszmét, és ugyanakkor megszüntetik a gondolat- és sajtószabadságot. [...]

2. Ismerve a múltból, az elnyomó törekvésű magyar politika korából, a szovinizta iskolarendszer katasztrofális következményeit a nép kultúrájára, egyesült erővel és fenntartás nélkül fogunk harcolni országunk minden népének azon elemi jogáért, hogy műveltségét saját anyanyelvén sajátítsa el, az állam terhére, [...] miután mindegyik nép egyaránt adófizetője az állami közoktatási költségvetésnek. [...]

4. Naponta látva az egész ország területén hajlékaink és gazdaságaink elpusztítását a pénzügyi közegek részéről, akik elviszik házaink ajtóit és ablakait, szükséges ruháinkat és lábbeliinket, élelmiszerünket, az egyetlen tehenet vagy igásállatot, a munkaeszközöket, a főzőkemencéket, össze fogjuk hangolni tevékenységünket az erőszakos foglalások azonnali felfüggesztése érdekében.

5. Eredeti programunk megvalósításáért követeljük az ország összes földműveseit érintő földhözjuttatások véghezvitelét az Ekésfront programjának 7. pontja szerint, beleértve Csík megye lakosságának tényleges földhözjuttatását, és az erdők, legelők stb. feletti tényleges uralmát a Csíki Magánjavak visszajuttatásával, valamint a beszterce-naszódi határőr-alapok területén élő földművesek teljes jogaikba való beiktatását közös javaik felett. [...]

Felhívunk minden olyan szervezetet, amely a dolgozó nép jogaiért küzd, tömörüljünk mindannyian egy táborba közös, azonnali követeléseinket tartalmazó programmal, hogy elejét vehessük a népet fenyegető veszélyeknek." (Az RKP KB Levéltára, 20. sz. alap, 4075. iratszám.)

A Bácsiban megkötött politikai szövetség széles visszhangot váltott ki az országban. „A MADOSZ és az Ekésfront megmutatták ország-világ előtt, hogy az igazi nemzeti érzés az, ami a tömegek szívében él” — írta az *Új Szó* 1935. október 13-án *Egységfront* című cikkében. Ugyancsak ebben a számában azt hangsúlyozza, hogy „... ez az akcióegység nyitja meg a magyar és román dolgozó tömegek egymásra találását, amelyet eddig mesterségesen emelt pártfalak zártak el”. A *Valul* szerint (1935. október 21.) a bácsi egyezmény „rendkívüli jelentőségű cselekedet a romániai népfront megvalósításának útján”. A marosvásárhelyi munkások nyílt levélben üdvözölték az Ekésfront és a MADOSZ szövetségét: „Mi a marosvásárhelyi szervezett munkásság nevében kijelentjük, hogy örömmel csatlakozunk ezen egységhez, mert ilyenformán látjuk megvalósíthatónak Romániában az elnyomottak és kizsákmányoltak Népfrontját. [...]” (*Új Szó*, 1935. november 26.)

Azok az akciók, amelyeket az RKP és a demokratikus tömegszervezetek kezdeményeztek a bácsi akcióprogram ismertetésére, az Ekésfront és a MADOSZ dévai, 1935. november 3-án megtartott közös nagygyűlésében csúcsozdok ki. A felszólalók, köztük Szepesi Sándor, a MADOSZ alelnöke, Aurel Saturn, Ion Şutău, Jakab János, Ferencz János, Teodor Cionca, Kovács Lajos, Gruia Petre Moşu, Cranciovan Miron, egyöntetűen elítélték a fasiszta hatósági terrort, méltatva ugyanakkor a két, nagy tömegeket felölelő szervezet, a román és a magyar parasztság közös érdekeiből eredő harci szövetségének a jelentőségét. (Vö. Gheorghe Micle: *Răscoală pămîntului*, 1945. 188—197.)

Petru Groza beszédében többek között kijelentette: „Le kell szögeznünk, hogy az Ekésfront a háború és a kialakuló faszizmus ellen van, és hogy tisztában vagyunk az összes demokratikus erők összpontosításának kényszerű szükségével.” Az Ekésfront és a MADOSZ harci szövetségének méltatása kapcsán hangsúlyozta: „A háború veszélyét a békés népeknek egymás ellen való sovinszta uszítása növeli. Éppen ezért a mi eddigi legnagyobb megvalósításunk az, hogy az Ekésfront megtalálta a nemzetiségek dolgozó rétegeivel való békés együttműködés útját, amely a MADOSZ-szal való egyezményhez vezetett. [...]” (Bányai László: *Közös sors — testvéri hagyományok*, Bukarest, 1973. 276—277.)

Méltán állapította meg a *Crainicul Maramureşului* 1935. november 16-i számában, hogy „a kormány támogatta fasiszta és diverzionista erők által felkavart légkörben a román és a magyar parasztoknak ez a gyűlése mint világító fényforrás jelenik meg, példát mutatva a népek közötti megbékélésre, egyenes válaszként a sovinszta bolondériákra”.

Az antifasiszta erők összefogásában újabb lépést jelentett az 1935. november 26-án Bukarestben létrejött egyezmény a Demokratikus Blokk és a C. Popovici vezette Szocialista Párt között. Ez újabb bizonyítéka volt a különféle pártok, csoportosulások és demokratikus szervezetek ama képességének, hogy összehangolt akciókat szervezzenek minimális program alapján, amely magában foglalta, többek között, a harcot a fasiszta diktatúra minden megnyilvánulási formája ellen.

Az egyezményben helyet kapott továbbá a Bácsiban létrejött „első népfronti megnyilvánulás” üdvözlése. A két szervezet kifejezésre juttatta azt a kívánságát, hogy „együtt váltsák valóra a nagy történeti küldetést: a faszizmus leverését az igazi demokratikus szabadságjogok helyreállításával. Biznák abban, hogy a parasztsággal összetartó proletariátus, amelyik mindig a tudatos akciók élén állott, ki fog kényszeríteni egy valódi demokratikus rendszert.”

Az egyezmény felhívással zárul: „Ebben a helyzetben, amikor a sovinszta diktatúra inkább fenyeget minket, mint bármikor, felszólítjuk az összes munkás-, politikai és szakszervezeteket, a nemzeti és radikális parasztpártokat, a dévai (bácsi) népfronti magot, a kisiparos, kereskedő, tisztviselő és értelmiségű egyesületeket és minden demokratikus csoportosulást, hogy az utolsó óra előtt határozzák el az összes romániai demokratikus erők közötti demokratikus népfront megkötését, egyetlen biztosítékát a faszizmus és a háború elleni, a haladásért, békéért és egy jobb életért vívott harc sikerének.”

A kommunista párt kezdeményezésére a Demokratikus Blokk és a Szocialista Párt küldöttei Hunyad megyébe utaztak, hogy felvegyék a kapcsolatot az Ekésfront képviselőivel akcióegységük kialakítása végett. A tanácskozás 1935. december 6-án ért véget. Előbb a dévai gyűlésen került nyilvános vitára és határozati javaslatba a demokratikus erők egyetlen nagy népfrontba való tömörítésének szükségessége és a közös célkitűzések megfogalmazása a fasiszta veszély elhárítása érdekében, majd a megye más helységeiben megtartott népgyűléseken, amelyeken több mint 350 község lakóinak küldöttei vettek részt. Ezek sorát a Cebébe összehívott gyűlés zárta le, és itt került sor, Horea tölgyfája alatt és Avram Iancu sírjának közelében — a dolgozó tömegek szabadságáért és jobb életért vívott harcok és harcosok iránti tiszteletadás jegyében — az Ekésfront, a Demokratikus Blokk és a Szocialista Párt közös antifasiszta egyezményének aláírására, amelyhez a MADOSZ, mivel képviselői Cebén nem voltak jelen, írásban csatlakozott. Az egyezmény szövege a következő:

„A jelenlegi helyzet miatt, amelyet a reakciós intézkedések sokasodása és egy fasiszta diktatórikus rendszerre való áttérés állandóan növekedő tendenciája jellemez, ami a nyomorúság csíráit hordozza magában, továbbá az Ekésfront és a Magyar Dolgozók Szövetsége, a Szocialista Párt és a Blokk között a demokratikus szabadságjogok védelme érdekében létrejött megegyezések értelmében, a lentebb alírt szervezetek, hivatalos küldötteiken keresztül, a Nyugati Érchegeységben, Cebén, 1935. december 6-án megtartott gyűlésen a következő demokratikus Népfront-egyezmény megkötését határozták el, az alábbi minimális akcióprogram alapján: a fasiszta diktatúra ellen, bármilyen mezt is próbál magára ölteni; a cenzúra és az ostromállapot állandósítása ellen; a sajtó- és gyülekezési szabadságért; a munkás- és értelmiségi tömegek politikai, szakszervezeti és kulturális szervezkedési jogáért; a mértéktelen drágaság és adórendszer ellen, a mezőgazdasági adósságoknak a parasztság javára történő megoldásáért és az erdélyi Ekésfront programjának teljes támogatásáért [...] egyetlen bánásmódot az összes együttélő nemzetiségek számára; a román nép nemzeti szabadságáért [...] a fasiszta szervezetek ellen, azok militarizálása és felfegyverzése ellen, a háború ellen, a békéért, a jelenlegi szövetségi és barátsági egyezmények fenntartásáért és megerősítéséért. [...] Az a meggyőződésünk, hogy egy nagy történelmi megvalósítás útjára lépünk: egy valóban szabad és demokratikus rendszer harcban fogant győzedelmeskedésének az útjára.“

A cebei egyezmény megkötése jelentősen hozzájárult az antifasiszta, haladó erők egyesítéséhez, a román és a nemzetiségi tömegek harci egységének erősítéséhez. A kommunista párt tovább folytatta erőfeszítéseit annak érdekében, hogy demokratikus és antifasiszta elvi alapon tömörítse az összes politikai pártokat és csoportosulásokat, tömegszervezeteket. S bár az antifasiszta népfrontot nem sikerült létrehozni, a haladó erők összefogása érdekében kifejtett politikai és szervezési munkájának tapasztalatait később, a fasiszta katonai diktatúra éveiben jól kamatoztatta, amikor vezetésével létrejött az Antifasiszta Demokratikus Hazafias Front és több más széles körű tömörülés, amelyek előkészítették az 1944. augusztus 23-i nemzeti antifasiszta és antiimperialista fegyveres felkelés győzelmét.

